

Ivan Mirnik

Arheološki muzej u Zagrebu

Izvorni znanstveni rad/Original scientific paper

2. 5. 2005.

Tri medalje Leonarda Poscha u Numizmatičkog zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu

Ključne riječi: *Posch Leonbard, medalja, Arheološki muzej Zagreb*Key Words: *Posch Leonbard, the medals, The Archaeological museum in Zagreb*

Autor posvećuje pažnju nekim medaljama većih dimenzija, od lijevanog željeza, iz fundusa Numizmatičke zbirke Arheološkog muzeja u Zagrebu. Tri su medalje radovi poznatog austrijsko-njemačkog medaljera Leonarda Poscha, dok je autor četvrte medalje nepoznat.

Odavna se u Numizmatičkoj zbirci Arheološkoga muzeja u Zagrebu nalazi nekoliko, prema tadašnjoj novoj modi, velikih lijevanih željeznih medalja, nastalih početkom 19. stoljeća. Nije to u stvari bila moda, nego nužda, jer su se bakar, mjed, bronca itd. upotrebljavali u druge, ratne svrhe. Četiri željezne medalje bile su inventirane, ali ih Josip Brunšmid, muzejski ravnatelj, prigodom ponovnog inventiranja svekolike nepregledne numizmatičke građe nije mogao pobliže identificirati. Tek je naličje jedne od njih svojim natpisom omogućilo prepoznavanje neke vajmarske velike kneginje, budući da je tamo pisalo "N. VI – 134/Er(lauchte?). Gr(oss):Herz(ogin)=/v(on)=/Weimar" (sl. 3). Medalje nisu bile ni signirane, pa tako nije bilo ni moguće ustanoviti o kojem je majstoru riječ. Tek kvaliteta modeliranja dala je zaključiti da je auktor triju od spomenutih medalja morao biti vrlo vješt majstor, dok četvrta od medalja ne pokazuje tu visoku kvalitetu, pa nam još predstoji identifikacija kako majstora, tako i prikazanog muškarca, što neće biti lak zadatak. Ni glede podrijetla medalja ne možemo kazati ništa pobliže; one nisu opisane u Sabljarovim inventarskim

arcima, pa su stoga najvjerojatnije usle u sastav zbirke tijekom Ljubičeva ravnanja muzejom.

Nedavno je ravnatelj glasovitoga Berlinskoga numizmatičkoga kabineta dr. Wolfgang Steguweit piscu ovih redaka ljubazno poklonio najnoviju odličnu i temeljitu knjigu o radovima velikog pruskog majstora medalje Leonarda Poscha (*Finsing, 7. XI. 1750. – +Berlin, 21. VI. 1831.) iz pera Anne Forschler-Tarrasch.¹ Narednih će desetljeća ta monografija biti osnovno djelo za proučavanje njegova života i opusa.

Kataloški dio monografije Anne Forschler-Tarrasch sadrži opise reljefnih portreta pripadnika ondašnjih vladajućih europskih obitelji (br. 1–182), portrete osoba iz krugova povezanih s vojskom, trgovinom, upravom, obrtom, znanosti i kulturom (br. 183–418), nepoznatih muškaraca (br. 146–655), nepoznatoga para (br. 656), nepoznatih žena (br. 657–839), reljefe različita sadržaja (br. 840–878), "Guil-

¹ A. Forschler-Tarrasch, *Leonhard Posch 1750–1831. Porträtmodelleur und Bildhauer*, Berlin 2002.

lochierungen” (poput grafike gravirane medalje) (br. 879–886), punu plastiku (br. 887–896); djela pripisana Poschu, ali ne s pravom (br. 897–959); katalog zagubljenih djela (br. 252–1036) te po jedno nedovršeno i pokusno djelo (br. 1037–1038).

Listanjem opsežnog kataloga, koji sadrži 1038 jedinica, konačno su prepoznate sve osobe prikazane na zagrebačkim primjercima. Riječ je o tri ličnosti koje su neobično važne za njemačku povijest ranog 19. stoljeća. Na prvome mjestu moramo navesti jednu od nekolicine Poschovih medalja herojske i iznad svega domoljubne pruske kraljice Luise (*Hannover, 10. III. 1766. – +Hohenzieritz, Strelitz, 19. VII. 1810., sl. 1),² zatim portret Marije Pavlovne (*1786. – +1859.), nasljedne velike vojvotkinje od Saske-Weimara (sl. 2)³ te medalju s portretom pruskoga državnika Karla Augusta, kneza od Hardenberga (*1750. – +1822., sl. 3). Ni na jednoj od triju medalja ne nalazi se godina nastanka; to možemo saznati tek iz spomenute monografije. Medalja s portretom kraljice Luise nastala je oko 1805. godine, ona s likom Marije Pavlovne od Saske-Weimara oko 1816. godine, dok je medalja s portretom kneza Hardenberga po svojoj prilici nastala godinu dana ranije.

Pruska kraljica Luise kulturna je osoba. Kao kći vojvode Karla II. Ludwiga Friedricha von Mecklenburg-Strelitz, udala se 24. XII. 1793. godine za pruskoga princa Friedricha Wilhelma, koji je od 1797. godine vladao kao pruski kralj pod imenom Friedrich Wilhelm III. Od 1795. do 1809. godine rodila je devetero djece, a jedan od sinova postao je prvim njemačkim carem pod imenom Wilhelm I. Bila je zaštitnica reformističke stranke na Dvoru i velika domoljupka. U politici se do 1805. nije miješala, ali je svim silama nastojala stati na kraj Napoleonovoj agresiji, a oslonac u tom tražila je u Rusiji. Već 1802. susrela se s carem Aleksandrom I., na kojega je ostavila neizbrisiv dojam. I s Napoleonom se susrela u Tilzitu 1807. godine, u nastojanju da privoli Francuze na što bezbolnije uvjete kapitulacije, no on ju je otprovio bez obećanja i obveza. Optuživao je kraljicu da je začetnica rata 1806./1807. godine. Umrla je od upale pluća, no narod je bio uvjeren da je umrla slomljena srca. Već je pjesnik Novalis taj kraljevski par proslavio

kao idealan i skladan. Zajedno s mužem pokopana je u dvorskom parku u Charlottenburgu.

Knez Karl August von Hardenberg, o kojem postoji vrlo opsežna bibliografija, rođen je 31. ožujka 1750. u Essenrodeu u Hannoveru. Između 1778. i 1782. godine nalazio se u hanoverskoj službi, a nakon toga je služio kuću Braunschweig. Godine 1790. postao je ministrom markgrofa od Ansbach-Bayreutha, a istodobno i pruskim državnim ministrom, te je na toj dužnosti 1795. godine u Baselu sklopio mir s Francuskom. Godine 1798. imenovan je pruskim kabinetskim ministrom u Berlinu. Godine 1804. i 1805. naslijedio je ministra grofa Christiana Heinricha Karla von Huguwita (*11. VI. 1752. – +1831.), nakon potpisivanja sramotnih mirovnih ugovora s Francuskom, a ministrom vanjskih poslova bio je i 1807. godine. Isticao se kao velik protivnik Napoleona Buonaparte. Godine 1810., nakon povlačenja baruna Karla Steina (*26. X. 1757. – +29. VII. 1831.), još jednog borca za oslobođenje od francuske čizme, Hardenberg je postao državnim kancelarom i uspio je nastaviti sve reforme glede oslobađanja seljaka, te glede poreza i slobodne trgovine koje je Stein započeo. Jedan od najznačajnijih Hardenbergovih poteza bio je zakon o emancipaciji židova, koji je kralj Friedrich Wilhelm III. potpisao 1812. godine. Prema tom zakonu židovima je odobreno prusko državljanstvo. Za velike je zasluge 1814. godine uzdignut u kneževski stalež (*Fürst*). Umro je u Genovi 26. XI. 1822. godine.

Unuka ruske carice Katarine II. Velike, a kći njezina sina cara Pavla, Marija Pavlovna (*15. II. 1786. – +23. VI. 1859.), udala se 3. VIII. 1804. godine za Karla Friedricha von Sachsen-Weimar (*2. II. 1783. – +8. VII. 1853.; od 1828. godine veliki vojvoda).

L. Posch⁴ je kao medaljer bio osobito cijenjen. Rodio se dana 7. XI. 1750. u austrijskoj pokrajini Tiroolu, na majuru Finsing (Haasberg, Zillertal). Njegov veliki talent zarana je otkrio poznati kipar austrijskog baroka Franz Xaver Nissl (*1731. – +1804.), ali je prvi pravi nauk dobio u Salzburgu kod kipara Jonanna Baptista Hagenauera (*1732. – +1810.), a potporom salcburškog nadbiskupa Sigismunda Christophha grofa Schratzenbacha. Po završetku školovanja djelovao

² N. dj., 64, br. 80b-d.

³ N. dj., 87, br. 172.

⁴ L. Forrer, *Biographical Dictionary of Medallists*, 4, London 1909., 669–673; U. Thieme – F. Becker, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*, 27, Leipzig 1933., 293; E. Bénézit, *Dictionnaire critique et documentaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs*, 6, Paris 1966., 773; *Meyers enzyklopädisches Lexikon*, 19, Mannheim – Wien – Zürich 1977., 155; *Österreichisches biographisches Lexikon 1815–1950*, 8, Wien 1983., 217–218; *Deutsche biographische Enzyklopädie*, 8, München 1999., str. 42; *Saur*

allgemeines Künstlerlexikon. Bio-bibliographisches Index A–Z, 8, München – Leipzig 2000., 104; *Neue deutsche Biographie*, 20, Berlin 2001., 647–648.

⁵ I. Mirnik, *Napoleonic medals in the Zagreb Archaeological Museum. U: La tradizione classica nella medaglia d'arte dal Rinascimento al Neoclassico. Atti del convegno internazionale, Castello di Udine, 23–24 ottobre 1997*. Civici Musei e Gallerie di Storia e Arte, Udine, Trieste 1999., 151–161.

⁶ I. Mirnik, *Znanstveni skup La tradizione classica nella medaglia d'arte dal Rinascimento al Neoclassicismo*, Udine 1997., *Numizmatičke vijesti*, god. 40, 51/1998., Zagreb, 207–208.

je u Beču (1774.–1803.), privukavši pažnju carice Marije Terezije, te je dobio zadatak da izradi neke kipove za park u Schönbrunnu. Ubrzo je zbog zdravstvenih razloga morao preusmjeriti svoju djelatnost na sitnu plastiku i medalje. Tako je u Beču izradio više od 150 medaljona s portretima. Godine 1803. preselio je u Hamburg, a 1804. godine u Berlin, gdje je ostao do 1810. godine, kada se, na nagovor poznatog umjetnika iz razdoblja empirea Dominiquea Vivanta Denona uputio u Pariz, te je tamo živio i radio do Napoleonova pada 1814. godine. Ljeti 1814. godine odlučio je vratiti se u Berlin, gdje je ostao do svoje smrti 21. VI. 1831. godine. Radio je kao profesor modeliranja pri kovnici nov-

ca, a djelovao je u velikoj mjeri i u tvornici porculana i u kraljevskoj pruskoj ljevaonici umjetnina. Već je 1816. godine imao sve privilegije akademika, ali je članom Akademije postao kasnije. Njegov stil izrade medalja u željezu oponašali su mnogi slabiji majstori (sl. 4).

Spomenute željezne medalje samo su mali dio fundusa Numizmatičke zbirke Arheološkoga muzeja u Zagrebu, koje su nastale u vrijeme empirea. Muzej posjeduje oko 140 takvih primjeraka,⁵ a o njima je pisac ovih redaka izvijestio na znanstvenom skupu o napoleonskoj medalji u Udinama 1997. godine.⁶

KATALOG

Posch, Leonhard (*Finsing, 7. XI. 1750. – +Berlin, 21. VI. 1831.)

NJEMAČKA – PRUSKA

1. LUISE, PRUSKA KRALJICA (*1766. – +1810.), Berlin, bez godine (1805.)

Av.: Poprsje mlade žene, umjetnički isprepletene kose, s bisernom ogrlicom, u duboko izrezanoj opravi, sa šalom, nadesno. Rv.: VI: - 2.;

Željezo, dim.: o 79mm. S ušicom. Forschler-Tarrasch 2002.: 64, 80b-d. 538:ZAG E32438.

NJEMAČKA – PRUSKA

2. HARDENBERG, KARL AUGUST FÜRST von (*1750. – +1822.), PRUSKI DRŽAVNIK, Berlin, bez godine (1815.)

Av.: Poprsje muškarca srednje dobi, kratke kose začešljane unatrag, u odijelu, s nekoliko odličja, nalijevo. Rv.: N:VI – 9.3.

Željezo, dim.: ø 86mm. S ušicom. Forschler-Tarrasch 2002.: 242, 911. 538:ZAG E32439.

NJEMAČKA – SACHSEN-WEIMAR

3. MARIA PAWLOWNA, ERBGROSSHERZOGIN v. SACHSEN-WEIMAR(*1786. – +1859.), Berlin, bez godine(1816.)

Av.: Poprsje mlade žene, u izrezanoj opravi, s visokim čipkastim ovratnikom i šalom, nalijevo. Rv.: N.VI – 134/Erb.Gr(oss):Herz(ogin)=/v(on)=/Weimar.

Željezo, dim.: ø 92mm. S ušicom. Forschler-Tarrasch 2002.: 87, 172. 538:ZAG E26037.

NEPOZNATA ZEMLJA

4. PORTRET NEPOZNATOG MUŠKARCA

Nepoznati majstor (prva četvrtina 19. stoljeća)

Av.: Poprsje pročelavog muškarca sa zaliscima, u raskopčanoj košulji i plaštu, nadesno.

Željezo, dim.: ø 87mm. Težina: 111.17 g. 538:ZAG E32440.

*Summary**Ivan Mirnik**Three Medals by Leonhard Posch in the Zagreb Archaeological Museum Numismatic Collection*

There are four cast-iron medals of large size from the early 19th c. in the Zagreb Archaeological Museum Numismatic Collection. They were catalogued by the Museum director Josip Brunšmid at the time he was compiling new inventories of the considerable collection, but he was unable to identify either the artist or the persons depicted on them. Only one of them, thanks to the inscription on the reverse of the medal, could be partly identified as a grand-duchess of Weimar: "N. VI – 134/Er(lauchte ?).Gr(oss):Herz(ogin)=/v(on)=/Weimar" (Fig. 3). These medals were not signed, therefore their author remained unknown for a long time. The quality of three of them shows they must have been modelled by an excellent medallist. The fourth medal, likewise unsigned, was made by a less skilled artist and thus both the person portrayed and the medallist will remain unknown for a while. As none of these medals were to be found in Major Mijat Sabljari's inventories from the fifties of the 19th c., they might have entered the collection during Don Šime Ljubić's tenure (1867.–1892.). In 2003 the director of the Berlin Numismatic Cabinet Dr. Wolfgang Steguweit presented the writer of this paper with

the latest and fundamental book dealing with the oeuvre of the great Austrian Prussian master Leonhard Posch (*Finsing, 7 November 1750 – +Berlin, 21 June 1831), written by Anne Forschler-Tarrasch. For several decades to come, this monograph will be the base for any further study of medals by Posch.

Going to through the vast catalogue, containing as many as 1038 works, three of the iron medals from Zagreb were finally identified. Three important persons in German history of the early 19th c. were portrayed on them 19. st. The first medal is one of several Posch's portraits of the patriotic Prussian queen Luise (*Hannover, 10 March 1766 – +Hohenzieritz, Strelitz, 19 July 1810, Fig. 1), the second of Marie Pavlovna (*15 February 1786 – +23 June 1859), granddaughter of Catherine II the Great of Russia, the hereditary Grand Duchess of Saxonia-Weimar (Fig. 2) and the third is a medal with the portrait of the Prussian statesman Karl August Prince Hardenberg (*Essenrode/ Hannover, 31 March 1750 – +Genova, 26 November 1822; Fig. 3). None of the medals is dated, but from the aforesaid monograph we can find that the medal of Luise of Prussia was made in 1805, the Hardenberg medal in 1815 and the portrait medal of Marie Pavlovna in c. 1816.

As medallist L. Posch was held in very high esteem. He was born on 7 November 1750 in Tyrol, Austria, at the Finsing hamlet (Haasberg, Zillertal). His great talent was discovered by Franz Xaver Nissl (*1731 – +1804), an Austrian sculptor of the Baroque period. Posch then became an apprentice of another well-known sculptor of the period, Johann Baptist Hagenauer (*1732 – +1810) in Salzburg, with the financial support of Cardinal Archbishop Sigismund Christoph Count Schrattenbach of Salzburg. Having completed his study, Posch worked in Vienna (1774–1803), attracting the attention of Empress Maria Teresia, who commissioned him to make several sculptures for the Schönbrunn park. Because of poor health he had to abandon monumental sculpture and dedicate himself to small sculpture and medals. Thus in Vienna alone Posch modelled more than 150 portrait medallions. In 1803 he moved to Hamburg, and in 1804 to Berlin, where he remained until 1810, when, following the suggestions of the well-known artist of the Empire era, Dominique Vivant Denon, he went to Paris. In Paris Posch stayed until Napoleon's fall in 1814. In the summer of 1814 he decided to return to Berlin, where he stayed until his death on 21 June 1831. He was active as professor of modelling with the mint and the china manufacture as well as the Prussian art foundry. Already in 1816 he enjoyed all the privileges of a member of the Academy, but only became a member several years later. His style of producing cast iron medals was imitated by many lesser artists (Fig. 4). The iron medals described are only a small part of the medal collection of the Zagreb Archaeological Museum Numismatic Collection, i.e. of the group of medals made in the Empire style during the early 19th c. There are c. 140 various specimens of such and the present author presented a paper dealing with them at a conference on Napoleonic medals, held in Udine, Italy, in 1997.